

Is een kerkenvisie iets voor de kerk?

Tekst Alwin Kaashoek Beeld KAAder kerkadvies

U heeft er vast al eens iets over gehoord: 'kerkenvisie'. Maar wat is dat eigenlijk en wat kunt u daar als kerkbestuur nu mee? Dit artikel probeert u wat verder te thuis te laten raken in deze (uw!) wereld van de kerkenvisie.

Zijn er straks nog 1.200 of 4.200 kerken van de 6.000 over?

Ook daar heeft u wel eens iets over gehoord: de kerk in Nederland krimpt en daarmee zijn er minder kerkgebouwen nodig. Hoeveel kerkgebouwen we precies hebben, weet niemand. Hoeveel er over 25 jaar nog in gebruik zijn als kerk weet al helemaal niemand. De schattingen lopen uiteen van 20% tot 70%. Alexander Pechtold (D66) en Gert-Jan Segers (CU) sloegen enkele jaren geleden de handen ineen en pleitten voor een 'nationale aanpak' voor de kerkgebouwen.

Die 'Nationale kerkenaanpak' is er gekomen: in november 2018 stelde minister Ingrid van Engelshoven geld beschikbaar voor het opstellen van kerkenvisies, de verduurzamingsop-

gave en de publiekstoegankelijkheid van de kerken. In dit artikel concentreer ik me op de kerkenvisies.

Verschillende organisaties hebben met elkaar afgesproken dat er in zal worden ingezet op het behoud van de waardevolle kerkgebouwen. Eén van deze partijen was het CIO-K (Centraal Interkerkelijk Contact in Overheidszaken voor wat betreft kerkgebouwen): via hen bent u eigenlijk ook direct betrokkene.

Wat is dat nu eigenlijk, een kerkenvisie?

Ik zal u alvast uit de droom helpen: dé kerkenvisie bestaat niet. Daar ben ik na een poosje meelopen met de gemeenten nog meer achter gekomen. Wel is er een aantal overeenkomsten te noemen. Zo gaat een kerkenvisie niet over één kerkgenootschap, maar over alle kerkgenootschappen bin-

nen de gemeentegrenzen. Ook gaat het in principe alleen over gebouwen die oorspronkelijk gebouwd zijn voor de erediensten. De kerkenvisie beperkt zich niet tot de monumentale of oude gebouwen: juist ook de jongere kerkgebouwen worden meegenomen.

Het doel van een kerkenvisie is het op gang brengen van het gesprek tussen kerkeigenaren en gemeente om te komen tot onderlinge afspraken die zijn gericht op een duurzame toekomst voor de kerkgebouwen.

Tot kort geleden was 'scheiding van kerk en staat' het credo. Inmiddels is hier de koudwatervrees af en komt het onderlinge contact tot stand. Dit betekent overigens niet dat de overheid zich nu inhoudelijk uitspreekt over de kerk: het gaat alleen om het kerkgebouw.

Wat voor eindresultaat een kerkenvisie-traject oplevert, kan heel verschillend zijn. Dit hangt sterk af van de lokale situatie, de hoeveelheid kerken, de rol die de verschillende partijen willen en kunnen innemen. U kunt zich voorstellen dat dat in een gemeente met 160 kerkgebouwen anders ligt dan in een gemeente met 8 kerkgebouwen.

Wie neemt het initiatief?

De middelen die beschikbaar zijn voor het opstellen van een kerkenvisie kunnen alleen door de gemeente worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Dit neemt echter niet weg dat u het initiatief niet kunt nemen. Ik denk dat het belangrijk is dat – als de gemeente (nog) geen initiatief neemt – u richting college of raad aangeeft dat u hier als kerk aan hecht. Besef wel dat u uiteindelijk de eigenaar van het gebouw bent en dat de gemeente in de meeste gevallen alleen een faciliterende en initiërende rol wil innemen.

Wat moet de kerk met een kerkenvisie?

Voor u is het van belang dat het gesprek met de gemeente (en met elkaar!) over de kerkgebouwen op gang komt. Juist op het moment dat het spannend wordt, weet u dan wat u van de gemeente kunt verwachten en de gemeente weet wat zij kan verwachten. Te vaak gebeurt het nog dat partijen met de rug tegen de muur staan omdat er te laat in het proces van transformatie rond de kerkgebouwen wordt afgestemd. Besluiten worden genomen op onrealistische verwachtingen of inschattingen. Hier kan niet vroeg genoeg mee worden begonnen: ook niet als er 'nog geen wolkje aan de lucht lijkt'. Wellicht kunt u juist andere kerken helpen. Het nadenken over de toekomst van uw gemeente en de gebouwen is nooit onverstandig, zeker wanneer u gaat participeren in het opstellen van een lokale kerkenvisie.

Wat staat er dan in een kerkenvisie?

Als het goed is, staan er in ieder geval afspraken in over hoe kerkeigenaren en gemeente met elkaar een duurzame toekomst voor ogen zien. De mate van detail van deze afspraken zal sterk verschillen: dit kan gericht zijn op de specifieke kerkgebouwen of meer op de hoofdlijn zijn gericht en procesafspraken bevatten. Het is nodig om in ieder geval ook een stukje inventarisatie, analyse en waardering toe te voegen. Er spelen namelijk heel veel aspecten mee: cultuurhistorie, sociaal-maatschappelijke rol in de wijk of buurt, betekenis voor en plek in de stad, beeldbepalendheid, interieur, transformatieruimte, enzovoort. Wat ook een belangrijk onderdeel kan vormen van de kerkenvisie: welke waarde hecht u zelf aan een bepaald kerkgebouw en welke verwachtingen heeft u richting toekomst. Het ontwikkelen van een eigen visie hierop is belangrijk.

Bijvoorbeeld

In zowel Rotterdam als Súdwest-Fryslân gaan we met alle kerken in

gesprek. U kunt zich voorstellen dat – ondanks dat beide gemeenten rond de 150 kerkgebouwen bevatten – de lokale kerkgebouwenwereld er heel verschillend uit ziet. Zo heeft Rotterdam meer jonge kerkgebouwen, maar Súdwest-Fryslân juist weer meer herbestemde kerken. In Rotterdam nemen migrantengemeenten de plek in van of naast de oorspronkelijke gemeenten. De buurt rond het kerkgebouw is in Rotterdam veel gemêleerder dan in de duidelijker afgebakende 'mienskip' (gemeenschap) van Súdwest-Fryslân. We gaan met elkaar op zoek naar de (toekomstige) betekenis van het kerkgebouw voor de toekomstige gemeenschap rond dat gebouw.

Tot slot

Alles bij elkaar vormt de kerkenvisie een gezamenlijke zoektocht naar een verantwoorde en duurzame toekomst voor de kerkgebouwen. Dat gaat overheid én kerk aan. Neemt u de uitnodiging aan en schudt u de hand van de gemeente?

Alwin Kaashoek van KAAder kerkadvies is namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed procesbegeleider voor de gemeenten Súdwest-Fryslân en Rotterdam. Deze gemeenten hebben respectievelijk circa 160 en 140 kerkgebouwen. Samen met de gemeenten Amersfoort, Ooststellingwerf, Oss en Zaanstad vormen Rotterdam en Súdwest-Fryslân zogenaamde pilotgemeenten in het kader van de op te stellen kerkenvisies. De ervaringen van de pilotgemeenten zijn door de Rijksdienst verzameld. Dit heeft geleid tot de handreiking 'Bouwstenen voor een Kerkenvisie'.

Deze handreiking is te downloaden via de volgende link:

https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/sites/default/files/views_filebrowser/bouwstenen_voor_een_kerkenvisie.pdf

Op de website www.toekomstreligieuserfgoed.nl vindt u nog meer informatie over kerken en kerkenvisies.

